

Аграрен университет – Пловдив, Научни трудове, т. LX, кн. 1, 2016 г.
Кръгла маса *Специализирани видове туризъм – предизвикателства и перспективи*
Agricultural University – Plovdiv, Scientific Works, vol. LX, book 1, 2016
Round table *Special forms of tourism – challenges and prospects*

**РАЗВИТИЕ НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В ЗАЩИТЕНИ
ТЕРИТОРИИ (НА ПРИМЕРА НА ПП „РУСЕНСКИ ЛОМ”)
DEVELOPMENT OF SPECIALIZED TOURISM TYPES IN PROTECTED AREAS
(MODELLED ON ROUSSENSKI LOM NATURE PARK)**

**Мария Воденска, Венцислав Чемберски
Maria Vodenska, Ventsislav Chamberski**

E-mail: maria_vod@mail.bg

Abstract

The paper aims at revealing the possibilities and the limitations for eco-tourism development on the territory of *Roussenski Lom* Nature Park. The main concept to be found in the paper is the understanding that the available natural and man-made resources are not adequately utilized and the offering of a comprehensive eco-tourism product is lacking.

Secondary data is analyzed as well as primary information is gathered through the implementation of two questionnaire surveys – among the local population and among visitors. This created the possibility of the elaboration of a SWOT analysis related to the eco-tourism development in *Roussenski Lom* Nature Park.

It was established that the Nature Park possesses the necessary resources for the development of eco-tourism. Natural resources are ecologically pure, traditions in welcoming guests are present, particular tourism equipment is also available. Numerous sites and routes creating the possibility for practicing various activities and tourism types are available.

Key words: ecotourism, natural resources, survey method, SWOT analysis.

ВЪВЕДЕНИЕ

Устойчивото развитие на туризма често се свързва с развитието на алтернативни видове туризъм. Тези форми на туризма се зараждат предимно в селски области, където няма развит масов туризъм, което налага търсенето на такава географска област, разполагаща с необходимите ресурси за развитието им. Интересното при алтернативите на масовите туристически практики е, че всяка от тях се характеризира с определена специализираност, задоволяваща различни интереси и потребности. Именно поради това, често те се обозначават с термина специализиран туризъм. Такива специализирани видове туризъм са селски, екологичен, културен, алтернативен (Stankova, 2006: 125).

Възникването на тези типове туризъм не е случайно явление, а е свързано с добре планирана дейност от страна на туристическата индустрия, която цели създаването на нов модел на туристическо развитие чрез:

- равномерно преразпределяне на туристопотоците от развити към неразвити дестинации;
- раждането на нова мотивация за предприемане на пътуване;
- диверсификация на предлаганите туристически услуги, които да са насочени към интересите на туристите;
- възможност за развитие на малки туристически дестинации;
- защита на околната среда;
- намаляване на сезонността в туризма.

В този ред на мисли алтернативният и масовият туризъм са по-скоро допълващи се, а не противопоставящи се един на друг.

Екотуризмът е подобен вид туризъм, който напълно отговаря на горепосочените характеристики. Възникнал през 80-те години на миналия век, той притежава широка палитра от дефиниции, но във връзка с обявяването на 2002 г. за *Година на екотуризма* и провеждането на няколко конференции, посветени на проблемите на екотуризма в световен и регионален мащаб, както и осъществяването на изследователска програма в главните пазари, генериращи екотуризм, бе направен опит за уеднаквяване на разбирането за екотуризма (Assenova, 2005).

За целите на първото по рода си качествено и количествено изследване на пазара на екотуризма Световната туристическа организация бе принудена да дефинира дейностите в туризма с екологична насоченост на две нива:

- *Туризм, основан на природата* – под него се разбират „формите на туризма, при които главна мотивация на туриста е наблюдението и естетическото възприемане на природата”.
- *Екотуризм* – обозначава формите на туризма с по-широк набор от характеристики, а именно:
  - Наблюдение и възприятие на природната среда и културното наследство;
  - Водещ образователен характер;
  - Минимален, негативен ефект върху приемащото място;
  - Самосъзнание, насочено към опазване на околната среда (в т.ч. ландшафт, биологично разнообразие, антропогенни паметници на културата и др.);
  - Стремение към повишаване благосъстоянието на местните хора като се координират усилията на местното население, частните, общинските и държавните структури;

Най-подходящите места за развитие на екотуризм са дестинации, отличаващи се със запазено многообразие на своите природни ресурси, а такива са именно защитените територии, които сами по себе си нямат дефиниран туристически продукт. Тяхното богатство и многообразие не са

широко рекламирани и поради това и участието им в туристическото развитие не е на необходимото ниво. Природните дадености на дестинацията, без да са положени допълнителни усилия за пакетирането им и тяхното съобразяване с очакванията на потребителите, остават до голяма степен неоползотворени. Освен това ролята и функциите на туроператорите и туристическите агенции е символична, а нивото на удовлетвореност от услугите по настаняване и хранене е ниско. Налице е предпоставка за усилената работа в тази насока, създаване на цялостен и качествен екотуристически продукт и максимално задоволяване потребностите на туристите. Това в пълна степен важи и за развитието на Природен парк „Русенски Лом“ (ППРЛ) като място за практикуване на екотуризъм. Ето защо, основна цел на проучването е да анализира ресурсния потенциал на ПП „Русенски Лом“ за развитието на екотуризъм, както и да оцени възможността той да се превърне в ключов фактор за утвърждаване на региона като екотуристическа дестинация.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

В настоящата разработка са използвани както първични, така и вторични източници на информация. Първите включват проведени анкети и устни интервюта, докато вторите са съставени от научни и официални публикации. Последните включват стратегии и планове за действие, планове за развитие на отделни общини, проекти, свързани с развитието на екотуризма в разглежданата територия. Приложени са следните методи: SWOT анализ, анкетен метод, статистически методи, аналитичен метод

РЕЗУЛТАТИ

На база наличните природни ресурси, става ясно, че ПП „Русенски Лом“ разполага със солидна основа за развитие на екотуризъм. Географското положение на парка улеснява достъпа до него, благоприятства развитието на международни партньорства и не на последно място, предопределя климатичните условия, които могат да се окажат като положителни за развитието на туризъм. Освен това районът е добре обезпечен с води, при това със сравнително добро качество, което открива възможности за риболов, кану-кааяк, разхлаждане през горещите месеци. От своя страна, гореизброените качества на природната среда, предопределят и изключително богатото биоразнообразие в региона, което пък е основна притегателна сила за любители на фауната, в частност птиците, както и тези на флората. Не на последно място, релефът също играе положителна роля за развитието на туризма с наличието на природни феномени като този в местността Стълпище, наречен Побит камък, карстови комплекси, подходящи за спелеотуризм, оформени с годините живописни и стръмни речни корита, подходящи за гребни спортове, риболов или просто естетическа наслада.

Природен парк „Русенски Лом“ е разположен в еко-регион „Влажни зони по река Дунав“, включващ части от областите Видин, Монтана, Плевен, Велико Търново, Русе и Силистра. Северната му граница се определя от р.

Дунав, южната се оформя от Дунавската равнина и включва долините на реките Бели и Черни Лом.

Влажните зони по река Дунав, включващи ПП „Русенски Лом”, резервата „Сребърна” и дванадесет орнитологично важни места, както и богатото културно-историческо наследство попадащо в границите на еко- региона дават възможност за създаването на привлекателен туристически пакет, „състоящ се от дейности по воден, орнитологичен, културен и преди всичко устойчив туризъм” (Nationalna strategiya za ecotourism, June 2003, p. 138).

Независимо от все още недостатъчно развитата материално-техническа база на туризма и туристическата инфраструктура на територията на общините, в които се разполага ПП „Русенски Лом”, той е включен в множество проекти, които набелязват положителни мерки за въздействие върху околната среда и инфраструктурата. Многообразието на проектите се определя от богатството на природно-географските, социално-културните, икономическите, финансовите и други характеристики, които развивани целенасочено допринасят за подобряване на териториално-устройствената среда в парка и региона. Резултатите към някои проекти вече са факт. По други все още се изпълняват набелязаните приоритети. Може да се каже, че изброените базисни мерки, заложи в стратегическите цели на общините, макар и непряко, влияят върху развитието на екотуризма и допринасят за подобряване и опазване на околната среда, биоразнообразието и инфраструктурата на парка. Сред най-важните са: проект за цялостно изграждане на инфраструктурата в ПП „Русенски Лом” по Оперативна програма „Околна среда”, проект за развитие на екотуризма в ППРЛ, проект „Екотуризъм” по ОП „Трансгранично сътрудничество България и Румъния”.

С цел установяване отношението на местното население към развитието на туризма в ППРЛ е проведено анкетно проучване с около 50 респондента. На фона на общото положително отношение към туризма и ясното съзнание за качествата на ресурсната база в парка, населението отчита лошото състояние на инфраструктурата, но счита, че туризмът влияе положително върху нейното подобряване и разширяване. Препоръките, които анкетиранияте дават за по-успешно развитие на туризма, са насочени преди всичко към подобряване на маркетинга, рекламата и настанителната база. Следват разнообразяване на атракциите и заведенията за хранене. На последно място респондентите препоръчват по-професионално отношение към посетителите от страна на местното население, пряко заето в обслужващата сфера.

Със сравнително малка извадка е проведена и анкета сред туристите, посещаващи ППРЛ. Въпреки този недостатък може да бъде изведен техния профил, който почти изцяло съответства на профила на екотуристите, изведен от Международната асоциация за екотуризъм (1997):

- Предимно семейства или приятелски компании;
- Възрастова граница между 19 и 49 години;
- Собствен превоз и посещение без нощувка;
- Учащи или с висше образование;

- Задоволително или много добро материално състояние;
- Научили за дестинацията от интернет.

Основен мотив за посещение на ППРЛ е наличието на интригуващи културно-исторически обекти. Следват чистата и живописна природа, природните феномени и интересните туристически маршрути. Биоразнообразието остава на по-заден план. Въпреки това, посетителите му отреждат място в средата на класацията, преди кулинарията и гостоприемството, хоби туризма и посещенията, свързани с работа. Най-негативно впечатление на туристите прави лошата инфраструктура и мръсотията. Също така, според част от анкетиранията, са загубени традициите и културата. Най-предпочитаният сезон за посещение на ППРЛ се оказва есента, следвана от лятото и пролетта. Данните на НСИ обаче, показват, че най-много нощувки се реализират през лятото и пролетта и то най-вече през месеците април, юни и юли.

Няколко са посочените канали, които са запознали туристите с ППРЛ. Единодушно, на първо място, е посочен интернет. Вторият източник е реклама от уста на уста между приятели, а третото място се пада на туристическите оператори или агенти.

При отговорите на въпроса кои видове туризъм са най-често практикувани сред туристите, очаквано първото място е окупирано от културния туризъм, който е основен интерес за повече от 50% от туристите. Следва екотуризмът с малко над ¼ от посетителите. 13% се падат на приключенския туризъм и 8% на велотуризма. Сред анкетиранията не са попаднали любители на спелеотуризма и конната езда, както и туристи, дошли на конгресен туризъм или тийм билдинг. Пропуск е включването на селския туризъм в този въпрос. 100% от анкетиранията отговарят, че биха се върнали отново в дестинацията.

На базата на анкетите и конкретните аналитични проучвания на вторична информация и резултатите, получени на терен, бе направен и SWOT анализ на екотуризма в Природен парк „Русенски Лом“:

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> * Паркът разполага с разнообразен и красив ландшафт, включващ реки, ливади, скални образувания и гори. * Голямо биоразнообразие с богата орнитофауна. * Реки и рибарници. * Развити дивечовъдни станции и лов. * Богато културно-историческо наследство – обекти със световно и национално значение. * Много добро местоположение и достъпност на всички туристически 	<ul style="list-style-type: none"> * Неадекватно качество на услугите „bad quality service” – ценова диференциация, базирана на произхода на туриста. * Недоразвита туристическа услуга – в мнозинството от случаите се предлага само настаняване, а ако се предлагат допълнителни услуги, то инициативата идва от гостите, а не от стопаните. * Липса на познание за устойчиви туристически услуги и „зелен” туризъм.

<p>обекти през всички сезони.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Натрупан международен опит с ловен туризъм – база, обслужване. * Наличие на орган, отговорен за опазването на защитената територия – Дирекцията на ППРЛ. * Селски район с развито земеделие. * Наличие на места за настаняване. * Изградени екопътеки. * Местни панаири и международни мероприятия – традиционни панаири в селата, международен арт симпозиум „Виа Ломеа”. 	<ul style="list-style-type: none"> * Непознаване на българското законодателство в туризма. * Липса на регистър на посетителите и туристите на Природния парк. * Липса на маркетингово проучване на посетителите на ПП „Русенски Лом”. * Неадекватно и недостатъчно промотиране на района. * Ниска екологична култура на местните стопани и ТО / ТА. * Липса на връзка и координация между заинтересованите страни. * Незнанието на местните хора и хората, организиращи туризъм в района – изчезване на видове, разрушаване на природните ресурси. * Незавършени туристически услуги.
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> * Възможности за финансиране по европейски програми в сферата на туризма. * Формиране на комбинирани туристически пакети с други, близки екотуристически дестинации. * Формиране на международни партньорства, подобно на трансграничният проект с Румъния – „Истър – Понтика”. * Проучване и внимателен подбор на целевите групи. * Голямо разнообразие на устойчиви туристически дейности, включително еко- и селски туризъм, например наблюдение на птици, разпознаване на растителни и животински видове и екосистеми и т.н. * Възможности за развитие на приключенски туризъм – скално катерене, спелеология, походен туризъм и спортно ориентиране, риболов, кану, каяк, лов. * Повишаване познанията на местното население, туристите и местната администрация и НПО. 	<ul style="list-style-type: none"> * Възможност туристите да предпочетат друга, близка екотуристическа дестинация. * Негативни влияния върху екологичното състояние на парка от страна на посещаващите го туристи – замърсяване, унищожаване на биологичното разнообразие, както и подобно влияние върху изградената туристическа инфраструктура и запазените културно-исторически обекти. * Изчезване на уязвими видове, поради незнание и браконьерство в следствие на незадоволени туристи. * Несъответствие на броя на туристите с характеристиките / капацитета на района – разрушаване на природните активи. * Развитие на туризма и интензификация на строителството на сгради и инфраструктура. * Увеличаване на туристическия поток в противоречие на капацитета и естествените процеси. * Интензификация на земеделието.

<p>* Производство / дегустация на местни храни и продукти.</p> <p>* Подобряване качеството на услугите чрез обучение на местните хора, въвеждане на допълнителни услуги, напр. еко-екскурзии, въвеждане на стандарти и еко-сертификати за качеството на услугите.</p> <p>* Засилване на връзките между Дирекцията на Природния Парк и местата за настаняване, ТО / ТА; изработване на туристически пакети, обучение на ТО / ТА за принципите на еко- и селския туризъм.</p> <p>* Изработване на печатни материали с важни и застрашени видове и начините за устойчиви туристически практики, с цел тяхното опазване.</p>	<p>* Нерегулирани и неподходящи посещения на гнездата на птиците, риболов на неподходящи места, събиране на цветя и билки, безпокоене на дивите животни при посещение на пещерите по време на размножителния период и др.</p>
--	---

ИЗВОДИ

За развитието на екопродукта на ПП „Русенски Лом” се препоръчва:

- Координация и партньорска работа между общинските, областните, централните власти, дирекцията на парка, местния бизнес, туроператорите и турагентите, както и международно партньорство.
- Провеждане на продължителна PR кампания, която да популяризира природните дадености, чистотата и ресурсите на региона, тяхното текущо екологично състояние и начините за тяхното запазване в бъдеще. Другата важна цел на подобна кампания е запознаване на потребителите с възможностите за почивка и извършване на разнообразни дейности, както и с местния бит, история и култура.
- Общински инвестиции в екотуризма, на основата на донорски или други програми, използване на еврофондове и т.н. Също така стимулиране на малкия и среден бизнес, действащ в тази сфера.
- Цялостна интегрирана държавна политика по отношение на развитието на екотуризма. Държавната намеса би имала за цел минимизиране на негативните и максимизиране на позитивните въздействия, от развитието на туризма, върху икономиката, населението, околната среда.
- Повишаване на екокултурата на населението, което може да се осъществи със създаване на специализирани часове с насоченост към екологията, устойчивото развитие и туризма в училищата, университетите и другите образователни институции, както и масова реклама, насочена в тази посока.

- Въвеждане на стандарти и еко-сертификати за измерване качеството на услугите.

Природен парк „Русенски Лом“ притежава необходимите ресурси за развитие на алтернативен, в частност екотуризъм. Нещо повече, природните ресурси са екологично чисти, в парка съществуват създадени традиции по посрещане на туристите, както и известна материално-техническа база. Освен това в парка е налице изобилие от места и маршрути, предоставящи възможност за практикуване на най-разнообразни дейности и видове туризъм. Това, което липсва е преди всичко:

- популяризиране на туристическия продукт;
- координация между отделните звена, организиращи туризма;
- специализирана инфраструктура и настанителна база, спазващи определени стандарти за качество;
- обслужване на високо и професионално ниво;
- предоставяне на едно и също качество и една и съща цена, без да се взема предвид националността, на отделните посетители;

Един добре изграден и финансиран PR екип на парка, който може да заложи на комбинацията от ярки контрасти: древност и съвременност, познато и екзотично, реки и скали, а същевременно да гарантира на туристите, че навсякъде ще бъдат посрещнати с топлота и професионализъм, би имал успех при оптимизиране туристическото предлагане на парка.

REFERENCES

Assenova, M., 2005. About the product of ecotourism. // First International Conference „Human Dimensions of Global Change in Bulgaria“. Proceedings. Sofia: St. Kl. Ohridski University Press, 34–41.

Mejdunarodna asociaciya za ecotourism, 1997 г., in Nationalna strategiya za ecotourism, June 2003, p. 68.

Nationalna strategiya za ecotourism, June 2003, p. 138.

Stankova, M., 2006. Alternativen tourism: Organizacionni principii i upravleniski praktiki. Blagoevgrad: SWU „Neofit Rilski“.